

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ Θελήσεως.

Θέλησις εἶναι ἐκείνη ἡ δυνάμις, ὅπερ ἔχει ἡ ψυχὴ εἰς τὸ νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἀσπάζεταιται, ἢ νὰ ἀποφεύγῃ εἰς τὸ πρᾶγμα, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὸ εἰς τὸ βέλτερον παρὰ τὸ ἄλλο.

Ἡ ψυχὴ ὁμῶς οὐκ ἀποφασίζει τίποτε, καθὼς εἴπαμεν ἄλλῃ (Λογικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Α'), χωρὶς τέλος καὶ σκοπὸν, ἢ δεῖ νὰ ἀπολαύσῃ μίαν ἡδονὴν, ἢ δεῖ νὰ ἀποφεύγῃ μίαν ἀλγηδόνα.

Ὅθεν δεῖ νὰ δώσωμεν μίαν πλήρη εἰσαγγελίαν ὅλων ἐκείνων, ὅπερ ἀνήκον εἰς τὴν θέλησιν, πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς ἀλγηδόνας, καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν βαθμηδὸν εἰς ὅλα τὰ ὑπολοίπα πράγματα, ὅπερ ἔχον κοινότητα μετὰ αὐτῶν.

Θέλωμεν ὁμιλήσει λοιπὸν πρῶτον περὶ τῆς φύσεως τῆς ἡδονῆς, καὶ ἀλγηδόνας, καὶ τὰ καλὰ καὶ κακὰ, ὅπερ τὰς προξενεῖ· ἔπειτα περὶ τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν παθῶν, ὅπερ προέρχονται ἀπὸ αὐτὰ· μετὰ ταῦτα περὶ τῆς ἐπιρροῆς, ὅπερ αὐτὰ ἔχον ἐπὶ εἰς τὰς διορισμὰς τῆς θελήσεως, καὶ τῶν διαφορῶν γάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἡ δυνάμις τὰ βέλτερον δέσκειται εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνεπτυγμένη καὶ ἐκτεταμένη· καὶ τελευταῖον περὶ τῶν αἰτίων, ὅπερ ἡμποροῦν νὰ τὴν προσδιορίσῃ, καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν διορισμῶν τῆς.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἰδρονῆς, ἔ τῆς Ἀλ-
γυιδόρος, τῆ Καλῆ, ἔ Κακῆ.

Ἐνας ἀνθρώπος πείφημος ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐ-
πεχειρίθη, δὲ εἶναι πολὺς καιρὸς, νὰ δείξη, ὅτι
κάθε ἰδρονῆμα κρέματα ἀπὸ τῆ ταχεῖαν παῦσιν
μιάς ἀλγυιδόρος προηγεμένης, καὶ μήτε ἀπέδειξεν ἴσως
τινὰς ποτὲ τόσο καλὰ πόσας ἰδονὰς χρεωστῆμι εἰς
αὐτῆ ταχεῖαν παῦσιν (Ἰδέαι περὶ φύσεως ἰ-
δονῆς).

Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι πολλὰ ὀλίγοι θέλουν νὰ
εἶναι ὑπόχρεοι εἰς αὐτῆ μόνῃ δὲ ὅλας τῆς ἰ-
δονὰς· δὲ τὶ φαίνεται ὅτι πολλὰ σκληρὰ ἠθέλον εἶ-
ναι πρὸς ἡμᾶς ἡ Φύσις, ἀίσως δὲ ἠθέλε νὰ μᾶς
χαρίσῃ καμμίαν ἰδονῆ, ὅπῃ νὰ μῶ ἀγοράζεται
μὲ τῆ βαρεῖαν τιμῆ μιᾶς προηγεμένης ἀλγυιδόρος.

Ἡ καθολικωτέρα ὅμως δόξα, ὅπῃ φαίνεται καὶ
καλλίτερα ἐπεσηγεμένη ἐπάνω εἰς τῆ πείραν, εἶναι
ὅτι ὅποιαδήποτε προσβολὴ ἐν ὅσῳ προξενεῖ εἰς τῆς
νευρικὰς ἴνας μίαν κίνησιν ἀρετῆ, συγκερασμῆμι,
καὶ κανονικῆ, προξενεῖ εἰς τῆ ψυχῆ εἶνα αἰδημα
ἰδονῆς, καὶ τῆτο δὲ γίνεται λυπηρὸν, ὅπῃ ὅποταν
ἢ ἀπὸ μεγάλῃ ὀρμῆ αἰ νευρικὰ ἴνες ἐνοχληθῆν,
ἢ δρασταθῆν ἢ ξεχιδῆν, ἢ ἀπὸ τῆ πολλῆ δὲ ἰ-
κειαν κραθῆν ὑπερβολικά (I).

Διὰ

(I) Κάθε λυπηρὰ προσβολὴ (λέγει ὁ κύρ Βοιέτ εἰς τὸ ἀπὸ
τῆς ψυχικῶν δυνάμεων δοκίμιόν τῃ) τείνει φυσικὰ εἰς τὸ νὰ δὲ ἰ-
λύση τὰ σιχαῖα τῆς ἰσῶν· καὶ ὁ αἰδίμμος Μπερῶν λέγει πάλιν
ὅτι λυπηρὰ προσβολὰ εἶναι μόνον ἐκεῖναι, ὅπῃ τῆναι εἰς τὸ νὰ
μᾶς ἀφανίσαν.

Διὰ τὴν καθ' ἑαυτὸν ἢ μπορεῖ νὰ εἶναι μάρτυς εἰς τὸν ἑαυτὸν τε, ὅτι μία ἀρετὴ προσβολὴ οὐμῆς, χυμῶ, ἤχου, χλυαρότης, ἢ ἔροσηρότης ἢ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρετὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ χωρὶς νὰ ἀποδοθῆ ἢ ἡδονῆς εἰς τὴν παῦσιν καμμίαν προηγεμένης ἀλγηδόνος.

Ὅμως ἐδῶ γινάσκει τὸ ζήτημα, ἀν' ὅλαι αἱ προσβολαὶ εἶναι φύσει ἢ ἡδονικαὶ ἢ λυπηραὶ, ἢ εἶναι καὶ μερικαὶ ἀδιάφοροι.

Ἡ πείρα μᾶς διδάσκει ὅτι πολλὰ αἰσθήματα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἡδέα, καὶ αὐξανόμενα βαθμηδὸν τελειοῦν εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀλγεινά. Ἀνίσως ἑαυτὸς βάλῃ τὸ χέρι εἰς τὴν φωτίαν μακρὰν ἑαυτὸς τὸσον ἄσχημα, ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τὴν θερμότητα, ὅμως ἀμυδρῶς, καὶ ἀναλόγως ἀμυδρὰ εἶναι καὶ ἡ ἡδονή. ὅσον θερμότερον πλησιάζει τὸ χέρι εἰς τὴν φωτίαν, αὐξανόμενα τὸ αἶσθημα, αὐξάνει καὶ ἡ ἡδονή, ἕως ὅπου φθάνοντας εἰς μίαν τὸσον πλησίαν, ἡ ἡδονὴ μεταβάλλεται εἰς ἀλγηδόναν.

Λοιπὸν καὶ τὸν νόμον τῆς συνεχείας, ὅπως ὑπερασπίζεται ὁ Λεϊβνῆτιος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ, καὶ καὶ τὸν ὁποῖον θέλουν ὅτι ἡ Φύσις προβαίνει εἰς ὅλα πάντοτε βαθμηδὸν, καὶ ὄχι ποτὲ ὑπερπηδῶσα, ἢ μπορέσαμεν νὰ εἰπῶμεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν τὴν θέξασιν τὸ αἶσθημα δὲν ἀπηδᾷ δὲθὺς ἀπὸ τὴν ἡδονῆν εἰς τὴν ἀλγηδόναν, ἀλλὰ ἡ ἡδονὴ ἀπὸ τὴν ὄξοχλῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔφθασε, καταβαίνει βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐλάττωσιν, καὶ καταπᾶ εἰς τὸ μηδέν, ἢ εἰς ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν νὰ μεταβληθῆ εἰς ἀλγηδόναν. Ἀγκαλὰ ἐγὼ ἀμφισβᾶλλω, μήπως αὐτὴν τὴν καὶ βαθμὴς ἐλάττωσιν τῆς ἡδονῆς, καὶ μάλιστα τὴν εἰς τὴν ἀδιαφορίας δὲν τὴν εὐχαρίζεται πάντως εἰς αὐτὸ τὸ πείραμα.

Ἀλλ' ἴσως μερικοὶ θελήσεν νὰ ἰξούρην ὄχι ἀν' εἶναι κατάσασιν ἀδιαφορίας εἰς τὴν ἀπὸ ἡδονῆς ἀλγηδόναν, καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς ἐκείνην μετάβασιν, ἀλλὰ ἀν' εἶναι αἰσθήματα εἰς τὴν ἀρχιῶτες καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀδιάφορα.

94 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

Λοιπὸν ὅτι μερικὰ αἰσθήματα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀ-
διάφορα, ὅτι παρδείγματις χάριν ἡ θεὰ ἐκείνην τῆς
ἀντικειμένων, ὅπῃ ἔχομεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν, δὲν μᾶς
προξενεῖ καμμίαν εὐαίδητον ἠδονὴν, μήτε ἀλγηδόναν
φυσικὴν, τῆτο μοι φαίνεται, ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ἀποδε-
δειγμένον ἀπὸ τῆς πείρας.

Εἰ γὰρ ὅμως ἀμφισβῆλω αὐτὸ συμβαίη τὸ ἴδιον καὶ
εἰς τὰ βρέφη. Αὐτὰ τὰ ἴδια αἰσθήματα, ὅπῃ εἰς ἡ-
μᾶς εἶναι τὰ πλέον ἀδιάφορα, κλίνω νὰ πισθῶ, ὅ-
τι εἰς τὰ βρέφη εἶναι πάντοτε σωφοδμήα με καμ-
μίαν ἠδονὴν ἢ ἀλγηδόναν δαίδητον. καὶ τῆτο διὰ δύο
αἰτίας, πρώτον κατ' ὅ,τι ἡ μεγαλιτέρα ἀνδίσασις,
ὅπῃ κάμνεν αἱ ἴνες εἰς τὰς πρώτας προσβολὰς, πρέ-
πει νὰ κάμνεν τὴν ψυχὴν, κατὼς λέγει ὁ Βονέτ, νὰ
λαμβάνη εἴνα αἰσθημα μεγαλιτέρον. δεύτερον κατ' ὅ,τι
μὴν ὄντας τότε ἡ ψυχὴ μεμετασμήνη εἰς ἄλλα
πράγματα, πρέπει νὰ ἐπιδίδεται ὅλη εἰς τὰς προσβο-
λὰς, ὅπῃ μίαν κατόπι τῆς ἄλλης λαμβάνει, καὶ διὰ
τῆτο νὰ τὰ αἰσθάνεται μεμεσότερον (1).

Τὸ αἴτιον, διὰ τὸ ὁποῖον τόσα αἰσθήματα διὰ τῆς
πολυκαιρίας γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀδιάφορα εἶναι πρῶ-
τον, ὅτι αἱ ἴνες λαμβάνοντας πολλάκις τὰς αὐτὰς
προσβολὰς, ἀποκτῆν μεγαλιτέραν δκινήσιαν, κάμνεν
ὀλιγωτέραν ἀνδίσασιν, δοκιμάζεν μικροτέραν θλίψιν,
καὶ ἐπομῶως προξενεν μικρότερον αἰσθημα (2). δεύτε-
ρον ὅτι ἡ ψυχὴ ὁπόταν ἀρχίζη νὰ λαμβάνη διάφορα
αἰσθή-

(1) Καὶ ὁ Αἰββᾶ Κονδιλιάκ εἰς τὸν Ἀνδελιάτα εἰς τὰς ἀρ-
χὰς δὲν δέχεται εἶσιν ἀδίαφορίας (Πραγματεῖα περὶ αἰσθημά-
των Μέρ. Α'. Κεφ. Β'. §. 24.).

(2) Nous perdons du coté des sensations, ce que nous
gagnons du coté de l'expérience: ἡμεῖς χάνομεν ἀπὸ τὸ μέ-
ρος τῆς αἰσθημάτων, ἐκείνο ὅπῃ κερδίζομεν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πεί-
ρας, λέγει καὶ ὁ Αἰββᾶ Βαρδολομαῖος (Πικτυγ. τῆς νεῦ Ἀναχάρ-
σιδος Τομ. Β'. σελ. 7.).

αἰσθήματα ἢ ἄπο αὐτὰ ἄλλα ὀυιατώτερα ἢ ἄλλα ἀ-
θροέςερα, ἐναχολεῖται ὀθροσότερον εἰς τὰ ἰχυρότε-
ρα, ἢ τὰ ἄλλα ἢ ὀλίγον τὰ σοχάζεται, ἢ ἐλάχισον
φροντίζει, καὶ ἐπομλύως τὰ θεωρεῖ ὡς τελείως ἀδύ-
φορα.

Ἐγὼ νομίζω ὀροσέτι ὅτι εἰς τὰ βρέφη πολλὰ
ὀροσβολὰ ὀροβαίνεν μὲ τὸν βαθμὸν, ὀπῆ ἀρχίζεν
ἄπο τὸ νὰ εἶναι ἀλγεινὰ (1), καὶ ἔπειτα μὲ τὴν
χῆσιν ἢ συνηθείαν γίνονται ἠδεῖς, καὶ τελειόνεν τέ-
λος πάντων εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀδύφοροι. Παρατηρῶ τῆ-
λάχισον, ὅτι τῆτο ἀκολοθεῖ καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς ἰδῖας,
καὶ μάλισα εἰς τῆς χυμῆς καὶ εἰς τῆς ὀσμᾶς. Ἐ'νας
χυμῆς πολλὰ ὀρυμῆς λυπεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ὀυν
ἀρέσκει· κατ' ὀλίγον ὀλίγον τὸν συνηθεῖζει ὀ ἐρανί-
σκος, καὶ τὸν δέρισκει τέλος πάντων ἀρεσὸν, καὶ ἢ
πολλῆ χῆσις ἢ κατὰχῆσις φθαίνει εἰς πολλῆς νὰ
κατασῆσῆ τὸν ἐρανίσκον τὸσον ἀμβλυῶ, ὀπῆ νὰ μὴ
αἰσθάνεται πλέον τίποτες. Καὶ ὀυν βλέπομεν ἀνθρώ-
πυς νὰ συνηθεῖζεν εἰς τῆς πλέον βρομερᾶς, ἢ συγ-
χαμερᾶς μυρῆδῖας, τὸσον ὀπῆ νὰ μὴ ἐνοχλεῖνται
πλέον ἄπο αὐτᾶς, καὶ χεδὸν μῆτε νὰ τῆς αἰσθάνων-
ται;

Παρατηρῶ ὀροσέτι, ὅτι αἰ ὀροσβολὰ, ὀπῆ ὀγλι-
γώρότερα ἢ κοινότερον γίνονται εἰς τὰ βρέφη ἀδύφο-
ροῖ, εἶναι μάλισα ἐκεῖναι, τῆς ὀποῖας αὐτὰ λαμβά-
νεν συνεχέςερα, καὶ ἐπομλύως συνηθεῖζεν ὀθροσότε-
ρον, ὀπερ ὀσιν ἐκεῖναι τῆς ὀράσεως. Ἄλλα ἢ ἢ ἰδῖα
ὀροσβολὴ τῆ φωτὸς, ἢ ὀποῖα ὀπόταν εἶναι μετρία
γίνεται τέλος πάντων τὸσον ἀδύφορος ὡς ὀρος τὴν
ἠδο-

(1) Τὰ συχνὰ κλαύματα, ὀπῆ κάμεν τὰ βρέφη εἰς τῆς ὀρώ-
τῆς ἠμέρας, εἶναι σημεῖον ὅτι εἰς αὐτὰ αἰ ὀρώται ὀροσβολὰ αἰ
πτεροτότερα εἶναι ἀλγεινὰ, ὀπῆτέλεσμα, τὸ ὀποῖον ἀπαγκαῖως
ὀρέπει νὰ ἀκολοθεῖσῆ ὀρα τὴν μεγαλύτερον ὀυφερότητα καὶ αἰσθῆσιν
ἠδῆ ἰνῶν τῆς.

96 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

ἡδονῶν, δεῦν πρέπει νὰ νομιθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν τοιαύτη· διὰ τὴν ἡξόρμητον ὅτι οἱ ἐκ γρητῆς τυφλοὶ, ὅποταν τὰς σικωθῶν οἱ καταράκται, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φῶς, ὅπῃ δὲ λόγους εἶναι ἀδύνατον, λαμβάνον εἰς τὰς ἀρχὰς μίαν τὴν δυνάμιν προσβολῶν, ὅπῃ δεῦν ἡμπορῶν νὰ τὴν ὑποφέρων, καὶ πρέπει νὰ τὰς συνηθίζων κατ' ὀλίγον ὀλίγον· εἰς τὴν ὁποίαν θύλασιν ἀπερνῶν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἰδίαις θύλας βαθμῶν τῆς ἀληθοῦτος κατ' ἀρχὰς, ἔπειτα τῆς ἡδονῆς, καὶ τέλος φθαίνον εἰς τὴν ἀδύνατον.

Εἰς τὴν Λογικῶν (Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Α'.) εἶπαμεν ὅτι αἱ ἡδοναὶ, καὶ ἀληθοῦτες ὀνομάζονται ἄλλαι σωματικαὶ, ἢ φυσικαὶ, καὶ ἄλλαι ψυχικαὶ, ἢ ἡθικαὶ, καθ' ὅ πορέρχονται ἀμέσως ἀπὸ τὰς σωματικὰς προσβολὰς, καθὼς τῶν ὀσμῶν, καὶ χυμῶν, ἢ γινῶνται ἀπὸ τὰς ἀδύνατον τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς σωματικὰς προσβολὰς, καθὼς ἢ χαρὰ ὅπῃ δοκιμάζει τὴν ἀποκτῶντας μαθήσεις, καὶ ὅταν γνωρίζῃ ὅτι ἔχει πράξεις ἐναρέτας, καὶ ἢ λύπη ὅπῃ αἰδανῶνται δὲ κάποιον πράγμα, ὅπῃ δεῦν ἐκβαίνει καλὰ, ἢ δὲ κάποιον ζημίαν, ὅπῃ τὴν ἀποκτῶνται.

Κυρίως ὅμως αἱ ἡδοναὶ καὶ ἀληθοῦτες εἶναι ὅλαι τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἢ ψυχὴ μόνη εἶναι ἐκεῖνη, ὅπῃ αἰδανῶνται· καὶ πάλιν κατὰ τινὰ τρόπον εἶναι ὅλαι τὸ σώματος, ἐπειδὴ κάθε αἰδῶνται τῆς ψυχῆς εἶναι πάντοτε συνηθισμένον ἀπὸ κάποιαν κίνησιν φυσικῶν εἰς τὰς ἴνας τὴν ἐγκεφάλου (ὅπισθεν, Τμήμ. Β'. Κεφ. Γ'. Ἀρθρ. Α'.).

Κάθε πράγμα, ὅπῃ εἶναι ἐπιπῶνται εἰς τὸ νὰ προσκλήσῃ εἰς ἡμᾶς μίαν ἡδονῶν, ἢ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ μίαν λύπην, ὀνομάζεται καλόν, καθὼς εἶπαμεν εἰς τὴν Λογικῶν (Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Α'.)· καὶ κάθε πράγμα, ὅπῃ εἶναι ἐπιπῶνται νὰ μᾶς προσκλήσῃ μίαν ἀληθοῦτα, ἢ καὶ μᾶς ἀφαιρέσῃ μίαν ἡδονῶν, λέγεται κακόν. Ἀπὸ τῆτον πορέρ-

προέρχεται, ὅπῃ καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ καλά νὰ διατε-
λωνται εἰς φυσικά καὶ ἠθικά, καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἡ-
δονῶν καὶ ἀλγηδόνων, ὅπῃ εἶναι ἐπιτήδεια νὰ μᾶς προ-
ξενήσῃν.

Ἐκάμην ὅμως (αὐτόθι) καὶ μίαν ἄλλω διασο-
λῶ τῆς καλῶν καὶ κακῶν, καὶ εἶναι ὅτι εἶναι ἀληθινὰ
καὶ πραγματικά, ἢ ψεῦδη καὶ φαινόμενα, ὀνομάζοντας
καλὸν ἀληθινὸν καὶ πραγματικὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡμπο-
ρεῖ νὰ προξενήσῃ μίαν ἀληθινὴν καὶ πραγματικὴν ἡ-
δονῶν, ἀμικτον κακότητος, ἢ ἀλγηδόνος· καὶ ψεῦδες καὶ
φαινόμενον καλὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἢ δὲν εἶναι ἰκανὸν νὰ
προξενήσῃ ἐκείνῳ τὴν ἡδονῶν, ὅπῃ ὑπόχεται, ἢ μὲ
μίαν βραχείαν καὶ μικρὰν ἡδονῶν μᾶς φέρει μὲ ταῦ-
τα εἴα ἀληθινὸν κακὸν, ἢ μίαν ἀληθινὴν ἀλγηδό-
να, καὶ ἀνάπαλιν.

Τώρα πρέπει νὰ ἰδῶμεν τίνι ἕσπῳ ὑπὸ τὰ καλά
καὶ κακὰ φηνῶνται αἱ ὀρέξεις, καὶ τὰ πάθη, καὶ πῶς
αὐτὰ ἔπειτα ἔχῃν ἐπὶ ἑαυτῶν εἰς τὴν πραγματικὴν

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ Ὀρέξεων καὶ Παθῶν.

Κάθε πράγμα, ὅπῃ φησάινεται ὑπὸ κάτῳ εἰς
προσωπεῖον καλῶν, προξενεῖ εἰς ἡμᾶς μίαν κλίσιν
πρὸς αὐτὸ, ἢ ὅποια ὑπὸ τῆς φιλοσόφου ὀνομάζεται
ὀρέξις· καὶ κάθε πράγμα, ὅπῃ φησάινεται ὑπὸ κά-
τῳ εἰς προσωπεῖον κακῶν, μᾶς προξενεῖ μίαν ἐναν-
τιότητα, ὅπῃ ὀνομάζεται ὑποστροφή.

Αὕτη ἡ κλίσις καὶ αὕτη ἡ ἐναντιότης ὀνομάζονται ἀ-
κόμι ψυχικώτερον ἔρως καὶ μῖσος· καὶ εἴπαμεν εἰς τὴν
λογικῶν (αὐτόθι) ὅτι ὑπὸ αὐτὰς τὰς δύο διαθε-
σεις, ἢ ὑπὸ αὐτὰ τὰ δύο πρωτόντα πάθη κρέμαν-
ται ὅλα τὰ λοιπά. Τὴν ὑπόδειξιν ὅμως τέττε θέλο-

μῦ τὴν ἀφίσει εἰς τὴν ἠθικὴν, ὡς αὐτὸς ὅπῃ ἐκεῖ ἀρμόζει ἀδαιμότερον, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐνταῦθα θέλω μῦ ἀδαιτήσῃ, ὅτι αἱ ὀρέξεις καὶ τὰ πάθη μῆτε ὅλα, μῆτε πάντοτε τείνουν εἰς τὸ ἀντικείμενόν τας, μετὰ τὴν αὐτὴν δυνάμιν· ἀλλὰ αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι ἢ μεγαλιτέρα ἢ μικροτέρα, καὶ λόγον ὅπῃ τὸ ἀντικείμενον ἀδαιτῆται εἰς τὴν ψυχὴν ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον καλῶ, ἢ κακῶ μεγαλιτέρως, ἢ μικροτέρως.

Ὅπότεν οὖν ἀνθρώπος εἰς οὐα ἀντικείμενον δευτέρον βλέπῃ μῆτε καλόν, μῆτε κακόν ἀξίον τῆς προσοχῆς τας, ἢ κατὰσασις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀδαφορία, ἢ ὁποῖα εἶναι ἔλλειψις κινήσεως, ἢ τελάχισον ἔλλειψις αἰδητῆς κινήσεως.

Αἰσῶς τὸ ἀντικείμενον ἀδαιτῆται ὑπὸ κάτω εἰς χῆμα οὐδὲ καλῶ, ὅμως καλῶ μικρῶ, ἀρχίζει νὰ κινῆται ἐκείνη ἢ ἐσωτερικὴ κίνησις, ὅμως μικρὰ καὶ ἀδαιάτος, καὶ ἀπὸ πάθους ὀνομάζεται τότε δαδεις, ῥοπή, κλίσις, ἐπιρρέπεια, κτ.

Τὸ πάθος γίνεται ὀπότεν τὸ ἀντικείμενον ἀδαιτῆται ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον οὐδὲ καλῶ μεγάλως. Τότε ἡ ψυχὴ φέρεται εἰς αὐτὸ μετὰ ζέσιν καὶ ὀρμῆν, σρέφει πρὸς αὐτὸ τὰς δυνάμεις τας μετὰ ἐπιμολῆν καὶ ἐπιθυμίαν.

Καὶ ὀπότεν τὸ ἀντικείμενον ἀδαιτῆται ὡς οὐα καλὸν μεγαλώτατον, καλὸν ἀφυκτον εἰς τὴν δαδαιμορίαν μας, καλὸν, χωρὶς τὸ ὀποῖον ὁ βίος εἶναι ἀβίωτος, τότε τὸ πάθος βαίνει εἰς ἔργον ὀλίω τε τὴν σφοδρότητα· τότε ὁ ἀνθρώπος δευτέρον ἢμπορεῖ νὰ σοχάζεται ἄλλο πρᾶγμα, ἔξω ἀπὸ αὐτὸ· ὅλα τὰ νοήματα ταῦτα μεταβάλλονται εἰς πάθος κυριεῦον· τῆτο τὸν κινεῖ πρὸς τὸ ὑποτιθέμενον καλόν, ὄχι πλέον βαθυμῆδον, ἀλλὰ γιγαντιαίω πηδήματι, καὶ μετὰ βίαν μεγαλήν. Μία ἀνησυχία κινεῖ τὸν παρᾶττει, τὸν κυριεῖ, ἔως ὀπῃ νὰ φθάσῃ νὰ τὸ ἀπικτήσῃ. Ἀφ' ἔπειτα τὸ πάθος φθάσῃ εἰς τῆτον τὸν βαθμὸν, λαμβάνει ἄλλο ὄνομα, καὶ ὀνομάζεται ἀδαφορὰ ἢ ἐνδαισασμὸς,

σμός, τὸ ὁποῖον αὐτὸ φθάσῃ εἰς ὑπερβολὴν, μεταπίπτει εἰς φανητῖασιν, ἀνοσίαν, μανίαν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ Θελήσεως.

Η θέλησις εἶπαμεν πολλάκις ὅτι εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις, ὅπως ἔχει ἡ ψυχὴ νὰ ἀσπάζεται εἷς ἄρα πράγμα, ἢ νὰ τὸ ἀποθῆται, καὶ νὰ ἐκλέγῃ εἷς ἄρα ἄλλο.

Λοιπὸν δεῖ νὰ ἰδῶμεν πῶς ἀναπτύσσεται εἰς τὸν αὐθραυτον αὐτὴ ἡ δύναμις, πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν εἰς τρεῖς καταστάσεις διαφόρας. 1) ὅποτεν ἀκόμη δὲν γνωρίζῃ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἑξωτερικῶν σωμάτων. 2) ὅποτεν γνωρίζῃ ἤδη αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν, ὅμως δὲν ἔχη ἀκόμη τὴν χῆσιν τῆς λογικῆς. 3) ὅποτεν φθάσῃ εἰς τὴν χῆσιν τῆς λογικῆς.

Α'. Ο' Ἀνδριάς τῆς Κονδυλλιακῆς, καὶ τῆς Βονέτ ἐν ὅσῳ εἶναι ἀξιομαρτυρούμενος εἰς τὴν αἰσθησίν τῆς ὀσμῆς, μόλις ἠμπορεῖ νὰ ρηθῆ ὅτι ἔχει καμμίαν ἀσκησίν τῆς θελήσεως, καὶ τὴν σημασίαν, ὅπως ἡμεῖς ἤδη τὴν ἐκλαμβάνομεν, καὶ ὅπως ἐντὸς ὀλίγου θέλομεν ἰδῆ ὅτι εἶναι ἡ ἀληθινὴ τέτις τῆς ὄρας ἐκδοχῆς.

Μὴν γνωρίζωντας ἀκόμη τὴν ὑπαρξίν κανενὸς πράγματος ἔξω ἀπὸ λόγου, αἰσθάνεται τὰς ὀσμάς, ὅμως χωρὶς νὰ ἰξούρη πόθεν πορεύονται, μήτε νὰ ἠμπορῆ νὰ υποπτεύθῃ ὅτι ἔρχονται ἀλλοθεν, καὶ χωρὶς νὰ ἔχη συνείδησιν, ὅτι εἶναι εἰς τὴν ἑξουσίαν τῆς νὰ τὰς δεχθῆ, ἢ νὰ τὰς ἀποβάλλῃ.

Τὰς ὀσμάς λοιπὸν δεῖ τὰς σοχάζεται πρῶτον ὡς ἰδίας τῆς ἀλλοιωσεις, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰς αὐτὸς δὲν εἶναι, πρῶτον παθητικὸς, δοκιμάζωντας πότε μίαν καὶ πότε ἄλλω, χωρὶς νὰ ἰξούρη τὴν ὀρχλιώτις, καὶ

χωεῖς νὰ γνωρίζῃ εἰς τὸ λόγῳ τε κἀνενά αὐτεξέσιον
τὸ νὰ τὰς δεχθῆ, ἢ ὄχι.

Δοκιμάζοντας ὡς τὸσον μίαν ὁσμὴν ἠδεῖαν, θέ-
λει δὲ χαρησθῆ ἀπὸ αὐτῆ· δοκιμάζοντας δὲ ἐναν-
τίας μίαν ἀηδῆ, θέλει δυσαρρηθῆ· καὶ ἀνὰ τινὰς θε-
λήσῃ νὰ εἰπῆ ὅτι θέλει ἀγαπήσει τὴν πρῶτην, καὶ
θέλει μισήσει τὴν δευτέραν, ἐγὼ δὲ ἐναντιόνομαι,
ἀνὰ μόνον ἀγάπην καὶ μῖσος ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν δ'αρέ-
σκεϊαν καὶ δυσἀρέσκεϊαν, καὶ ὄχι θελαστότερον, τὸτ' ἐστὶ
τὸ νὰ ἠδουθῆ εἰς τὴν ἠδονὴν, καὶ νὰ ἀηδιάσῃ εἰς τὴν
ἀηδίαν· τὰ ὅποια εἶναι ἀληθινὰ τὰ πρῶτα σοιχεῖα
τῆς ἀγάπης καὶ τῆς μίσους, ὅμως δὲ κατασιάνειν ἀκό-
μι ἐντελῶς μήτε τὸ εἶνα, μήτε τὸ ἄλλο.

Παρομοίως ἀνίσως λάβῃ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν δύο
αἰδήματα, εἶνα νόσιμον, καὶ ἄλλο ἀνόσιμον, θέλει προ-
τιμήσει ἀληθινὰ τὸ εἶνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅτῳ θέλει
δὲ χαρησθῆ ἀπὸ τὸ εἶνα, καὶ θέλει δυσαρρηθῆ ἀπὸ
τὸ ἄλλο, ὅμως δὲ θέλει ἐνεργήσει ἀκόμι κἀνενά
ἔργον θελήσεως· ἐπειδὴ αὐτὴ δὲ συρίζεται μόνον
εἰς τὸ νὰ προτιμήσῃ, ὅτῳ θέλει νὰ εἰπῆ νὰ γνωρί-
σῃ εἶνα πρᾶγμα καλλίτερον ἀπὸ ἄλλο, τὸ ὅποιον εἶ-
ναι ἔργον τῆς κείσεως, ἢ εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἠδονὴν εἰς
τὸ εἶνα καὶ ἀηδίαν εἰς τὸ ἄλλο, τὸ ὅποιον εἶναι ἀ-
πλῆν ἀποτελέσμα τῆς αἰδήσεως, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ
προτιμήσῃ, ὅτῳ σημαίνει νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐπιδιώ-
ξῃ τὸ εἶνα, ἢ νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἄλλο. τὸ ὅποιον ὁ ἀν-
δραὶς δὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ τὸ κάμῃ, ἐν ὅσῳ ἀ-
κόμι δὲν ἰξόρει, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἀσπαθῆ κἀνενά
πρᾶγμα, ἢ νὰ τὸ ἀποποιηθῆ.

Ἐν ὅσῳ λοιπὸν δὲν ἰξόρει τὰς αἰτίας, ἀπὸ τὰς
ὁποίας προέρχονται τὰ αἰδήματα τὰ ἠδέα ἢ ἀηδῆ,
ἐν ὅσῳ δὲν γνωρίζῃ τὰ ἀντικείμενα, ὅτῳ πρέπει
νὰ ἐκλέξῃ, ἢ νὰ ἀπερρίψῃ, νὰ διώξῃ, ἢ νὰ ἀποφύ-
γῃ, δὲν ἠμπορεῖ ἀκόμι νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς αὐτὸν ἢ
κυρίως λεγομένη θελήσις. Καὶ ἐπειδὴ τὰ βρέφη εἰς
τὰς πρῶτας ἡμέρας, ἔχοντο πολὺν λόγον νὰ πισδύω-
μῃ,

μῶν, ὅτι δὲν γνωρίζουν ἀκόμη κανένα ἀντικείμενον, καὶ εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν τῶ ἀνδραϊότητος, ὅπως παρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν (1). εἰς αὐτὰ, ἐν ὅσῳ εἶναι εἰς τοιαύτῳ κατάστασιν, ἡ θέλησις πρέπει νὰ θεωρηθῆται πάντοτε ὑπνώτιστα.

Β'. Δὲν ἀπερνᾷ ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ αὐτὰ ἀρχίζουν νὰ γνωρίζουν τὰ ἔσωτερικὰ ἀντικείμενα (τῶ ὁποῖα τὸν ἔσῳπον θέλουμεν παχίσει εἰς τὸ Β' Μέρος νὰ τὸν ἐρμηνεύσωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν), καὶ τότε ἀρχίζει νὰ φαίνεται εἰς αὐτὰ καὶ ἡ θέλησις.

Μανθάνοντας κατ' ὀλίγον ὀλίγον μὲ τὴν πείραν νὰ διακρίνουν τὰ ἀντικείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται τὰ αἰσθήματα τὰ ἠδέα καὶ τὰ ἀηδῆ, ἔξω ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀρέσκειαν, ὅπως λαμβάνουν εἰς τὰ ἠδέα αἰσθήματα, ἀρχίζουν προσέτι νὰ αἰσθάνονται καὶ τὴν κλίσιν παρὸς τὰ ἀντικείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὰ προέρχονται, ἔξω ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀηδίαν παρὸς τὰ ἀηδῆ αἰσθήματα, ἀρχίζουν νὰ ἔχουν καὶ τὴν ἀποστροφὴν παρὸς τὰ ἀντικείμενα, ὅπως τὰ πορροῦν, καὶ ἔτις ἀρχίζουν νὰ φαίνονται εἰς αὐτὰ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, καὶ τὸ ἀληθινὸν μῖσος.

Ὅθεν αὖ πάλιν εἰς αὐτὰ κανένα ἀντικείμενον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐνθυμῶνται, ὅτι ἔλαβον ἀλλοῦ φορᾶν αἰσθημα ἀρεσόν, ἀποφασίζονται νὰ τὸ ἐναγκαλιθῶν· αὖ παρρησιασθῆ κανένα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐνθυμῶνται, ὅτι ἔλαβον αἰσθημα δυσάρεσον, ἀποφασίζονται νὰ τὸ ἀποφύγουν, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτὰ συρίζονται κυρίως ἡ θέλησις.

Γ'. Ἀλλὰ ἐν ὅσῳ δὲν ἔμαθαν νὰ διακρίνουν τὰ ἀληθινὰ καλὰ καὶ κακὰ ἀπὸ τὰ ψεῦδη, καὶ νὰ γνωρίζουν τὰς διαφόρους βαθμούς τας, ἡ θέλησις εἰς αὐτὰ εἶναι ὅσα νὰ εἰπῶ ἔτις, ἀκόμη τυφλή. Αὕτη ἐναγκαλι-

(1) Ὅρα εἰς τὸ Β' Μέρος, Τμημ. Α'. Κεφ. Α'.

καλίζεται ἀμέσως ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀδρασαίνονται ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον καλῆ, ἀπωθεῖται ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ παρρησιάζονται ὑπὸ κάτω εἰς χῆμα κακῆ, χωρὶς νὰ κάμῃ κάμμιαν ἐξέτασιν.

Ἡ θέλῃσις ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀσκησίνης, ὅπότεν τὰ παιδίᾳ διὰ μέσῃ τῆς πείρας καὶ τῆς σκέψεως φθάσεν νὰ γνωρίζῃ τὰς διαφορὰς βαθμῆς τῆς καλῶν καὶ κακῶν, καὶ νὰ διακρίνῃ καὶ εἰς τὰ δύο τὰ ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ ἀπὸ τὰ ψεύδη καὶ φαινόμενα. Τότε ὁ λόγος ἀρχίζει νὰ διδύνη τὴν θέλῃσιν· λόγον ὅμως ἐδῶ ἐννοῶ ἐκεῖνόν τὴν δυνάμιν, ἡ ὁποία, ἀφ' ἧς συγκρίνῃ διὰ μέσῃ τῆς σκέψεως τὰ πράγματα εἴνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ παρατηρήσῃ ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι καλόν, ἢ κακόν, δείχνει ἔτι εἰπεῖν εἰς τὴν θέλῃσιν ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι διὰ νὰ ἀσπαθῇ, καὶ ἐκεῖνα ὅπῃ εἶναι διὰ νὰ ἀποφύγῃ τινὰς· ἡ ὁποία ὅμως δυνάμις δὲν εἶναι ἄλλη, ἀλλ' ἢ ἡ ἴδια δυνάμις τῆς συλλογίζεσθαι, ὅπῃ ἐδείξαμεν ἤδη ἄλλῃ, καὶ κρέμαται ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς σκέπτεσθαι. Τότε ἡ ψυχὴ ὄχι μόνον διακρίνει ἀπὸ δύο καλὰ τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ μικρότερον, ἀλλὰ ἀποφασίζειται παλάκις καὶ νὰ ἀπορρίπτῃ εἴνα καλόν παρὸν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γνωρίζει ὅτι πρέπει μὴ ταῦτα νὰ τῆς προέλθῃ κακόν, καὶ νὰ ὑποφέρῃ εἴνα παρὸν κακόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἰξέρει, ὅτι πρέπει νὰ τῆς ἔλθῃ μὴ ταῦτα εἴνα καλόν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ Ἐλάθεύας.

Αφ' ἧς ἡ θέλῃσις ὁμῶς μὲ τὸν λόγον φθάσῃ εἰς τὴν τελείαν τῆς ἀσκησιν, ἀρχίζει νὰ γινάτῃ μία μάχη μεταξὺ εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ πάθη, τὸσον μεγα-